

Biográfia, filológia, női irodalom

Galcsik Zsolt: *„A fájdalmak leánya...” Ferenczy Teréz élete és költészete (1823–1853)*

A nógrádi helytörténetírás jelentős munkájával ismerkedhet meg az olvasó, ha kezébe veszi Galcsik Zsolt könyvét. A Nógád Megyei Levéltár munkatársa nem kevés Szécsényvel kapcsolatos publikációt közölt már eddig is, melyek sorába jól illeszkedik ez a 2008-ban megjelent kötet, a ma már kevésbé ismert szécsényi költőnőről, Ferenczy Terézről. A köztudatban annak ellenére sem sikerült feleleveníteni emlékét, hogy halála után 130 évvel, 1983-ban Praznovszky Mihály szerkesztésében megjelent a *Ferenczy Teréz Minden versei* című kötet, vagy épp Fábri Anna tanulmányai, melyekben az írónők társadalomban betöltött szerepével foglalkozik, és elemzi Ferenczy Teréz életét, életművét is. Neve azonban, ahogy Galcsik Zsolt írja előszavában, továbbra is csak néhány lokálpatriótának és irodalomkedvelőnek mond sokat. Jelen kötet ezen a helyzeten kíván javítani, méltó módon összegezve a költőnőről szóló irodalmat, életművét, életrajzát bemutatva, gazdagon ellátva mellékletekkel.

A borító, melyen Barabás Miklós rajza látható Ferenczy Terézről, háttérben az *„Ó, ne kérjetelek...”* című költeménye kéziratával, kellemesen megalapozza az olvasó „időutazását” egy 19. század első felében élő nő formabontó életébe, lelkivilágának titkaiba, és nem utolsósorban költészetébe. A könyv négy

nagy egységre tagolódik. Az első, legrövidebb rész a költőnőről szóló, nem is kevés irodalmat ismerteti. Szerepelnek itt Ferenczy Teréz életében és közvetlenül a halála után megjelent munkái, verseskötetei, cím és megjelenés szerint, melyeket a harmadik részben el is olvashat az érdeklődő. A

szerző külön ismertetésben felsorolja a különböző – irodalmi és biográfiai – lexikonokban fellelhető szócikkeket, rámutatva azok pontosságára, vagy esetleges hibáira, tévedéseire, melyeket saját kutatásai és az összehasonlító vizsgálódások alapján tesz. Itt említi meg az elsőként megjelent monográfiákat is, így Halmi Piroska 1903-as könyvét, és az egy évvel későbbi, a költőnő rokona, Ágner Lajos által kiadott életrajzot. Ezeket részletes elemzés alá veszi Galcsik Zsolt, utánajárva nemcsak a szerzők életrajzában, hanem kutatásuk motivációinak, tévedéseiknek, az általuk használt forrásoknak is. A szerző felkutatta a különböző irodalmi művekben megjelent utalásokat a költőnőről, de például a biográfiai elemekkel foglalkozó munkákat is, így külön taglalja például a halálával kapcsolatos híreket, az emlékére írott verseket, vagy épp az arcképe megszületésével kapcsolatos írásokat. A fejezet legbőségesebb részét képezik a költőnőről megjelent életrajzok és tanulmányok, amelyek folyamatosan jelentek meg a halálától kezdve főként nőknek

szóló újságokban, így a *Hölgyfűtárban* vagy a *Divatcsarnokban*, melyben egyébként a költő is publikált. Ugyanakkor a szerző országos lapokban – a *Pesti Hírlapban* és a *Vasárnapi Hírekben* – is talált Ferenczy Terézről szóló cikkeket. Ezekben főleg halálának körülményei foglalkoztatták az (egyébként már akkor is sokszor szenzációhajhász) újságírást. Ezek a cikkek aztán az évek múltával megritkultak és abba is maradtak, majd hatvan évnek kellett eltelnie, hogy immár az újságírók helyett a kutatók látókörébe kerüljön a szécsényi költő és életműve. Helytörténeti kutatók kezdtek el ismét foglalkozni vele, így például Leblanc Zsoltné gimnáziumi tanár, aki a hetvenes években végzett levéltári kutatásokat.

A könyv második része a szerző kutatásai és a felsorolt irodalom alapján a költő életét mutatja be. Kitér családjának történetére is, melyet részletesen ismertet, alátámasztva bőséges forrással, sűrű lábjegyzeteléssel. Az olvasó kedvéért megemlíjtük, hogy Ferenczy Teréz Rimaszombaton született, szüleivel az 1820-as évek derekán költözött Szécsénybe, ahol édesapja könyvkötőként és gazdasztként tevékenykedett a Forgách uradalomban. Részletes ismertetést találhatunk a testvére, Lajos életéről s a szabadságharcban végzett katonai szolgálatáról, mely során egyébként életét vesztette. Ugyanígy külön alfejezetet szentel a szerző a költő és Ferenczy István szobrász kapcsolatának, szerelmi kapcsolatainak. Ez utóbbi témát részletesen vizsgálja, annál is inkább, mert a költő öngyilkosságát szerelmi csalódásra vezették vissza a korabeli nyomozati vizsgálat során. Egyenként végigveszi a lehetséges jelölteket a különböző életrajzok, visszaemlékezések, újságcikkek alapján, és rendre kizárja, mint egy vérbeli nyomozó, sokszor életrajzi

adatok alapján a lehetőségeket. Legrészletesebben a ferences szerzetes Kovács Bazil, és a költő állítólagos szerelmi kapcsolatát cáfolja. Arra a megalapozott következtetésre jut a nyomozati jegyzőkönyv, a versek, valamint a költő *Esküszegő* című elbeszélése alapján, hogy a nagy szerelem, a nagy csalódás Lisznyay Damó Kálmán költő személyéhez köthető. Galcsik bemutatja az osztrák lapokban megjelent, szenzációnak számító öngyilkossággal kapcsolatos cikkeket, valamint közöl egy orvosi látelést a hivatalos boncolásról, szintúgy a főszolgabírói jelentést, mely szerint a lány „ábrándatos fellengző volt régóta és hystericus bajban évek óta szenvedett”. Ebben a fejezetben található az eddig nem közölt anyakönyvi bejegyzés, mely elmebajára utal, valamint egyéb személyes levelek. A szerző az utolsó heteket napi részletességgel tárgyalja, alátámasztva, hogy az öngyilkossági szándék régóta érlelődött. Külön értéket ad ennek a fejezetnek az eddig nem közölt forrásokon kívül, hogy a szerző 150 év távlatából mostani igazságügyi orvosszakértővel elemeztette a boncolási jegyzőkönyvet. A második rész továbbá bemutatja a Szécsényben hozzá köthető emlékeket, emlékhelyeket a család egykori lakóházától kezdve a sírmlékén át az emléktábláig. Ezeket a témaköröket is a korábbiakhoz hasonlóan rendkívüli részletességgel ismerteti, számos forrással, fényképpel támasztva alá. Legizgalmasabb talán sírja története, melynek elhanyagolt állapotára halála után 50 évvel figyelt fel a Szécsényi Ifjak Szünidei Egyesületének elnöke, így ekkor végre kőkeretet kapott az emlék. A következő felújításra 80 évvel később, 1989-ben került sor, melyről már fellelhető az adományozók névsora, amit Galcsik is közöl. A kutatás eredményeit lezáró beszámolóból is

kiderül, hogy az alapos kutatómunka ellenére „számos nyitott kérdés maradt (...) Nem tagadom azt sem, hogy több feltevésemet kifejtettem még akkor is, ha kellő bizonyítékokkal nem tudtam a leírtakat alátámasztani. Ettől függetlenül úgy gondolom, hogy a célokat elértem. Sikerült sok új forrást közzétennem Ferenczy Terézről és a korábbi torz állításokat helyesbítenem.” (99.)

A könyv harmadik része a költőnő költeményeinek, prózai írásainak és levelezésének a gyűjteménye. Ahogy a szerző írja, a költemények szempontjából filológiai kiadásnak szánta ezt a részt, hiszen az első közléseket összehasonlította a kéziratokkal, valamint a különböző antológiákban közöltekkel, megtartva az eredeti szövegvariánst, de a mai helyesírással. Ezt a munkát a prózai írások és levelek esetében nem kellett elvégeznie, hiszen azok most jelentek meg először. A közlés szempontjai mellett a szerző felsorolja még a költemények korábbi kiadásait is, majd a versek előtt egyenként, versenként haladva tételesen felsorolja a szövegváltozatokat, az egyes eltéréseket a különböző közlések esetében.

Nem lévén irodalomtörténész, a versekhez egy a Nyugatban fellelt idézetet tennék, melyet Kardos László 1935-ben Nagy Médea kötetéhez írt: „Nő-költőtől a versolvasók mindig valami téma-beli specialitást várnak, a megélt nőiség hű rajzát, – vallomást, amelynek realitása a legkitűnőbb férfiköltők legszerencsésebb rásejtéseinél is többet ad. Maguk a nőköltők is jobbra így látják sajátos feladatukat, s e szereposztásnak és szerepvállalásnak világos és bölcs értelme van, mégha elméletben küzdünk is minden művészeti forsrift [előírás] ellen.

Nagy Médea verseskönyve ilyen tipikusan női könyv: minden lapján az asszonyi lélek tájait festegeti, válságait bogozza, s ha nem ily sajátosan női téma bukkan elébe, azt is igyekszik – szerepéhez híven – asszonyi szemszögből látni és megformálni.” Ferenczy Teréz versei olvashatók az idézet felől, jól tükrözik érzékeny idegrendszerét, lelki gyötrelmeit, gyakori szomorú hangulatát, kedélyhullámzásait, melyet a korábbiak során életrajzokból és forrásokból is megtudhattunk. Az olvasó az életrajz után itt ismét szembesül ismét azzal, hogy Galcsik Zsolt mennyire jó, jellemző címet adott a kötetnek.

A versek után olvashatjuk a prózai írásokat. Ezek közül elsőnek az *Esküszegő* című novellát, mely, mint a korábbiakból kiderült, Lisznyay Kálmánnal való szerelmi kapcsolatáról, nagy csalódásáról szól, majd levelei és egyéb írásai következnek, így például emlékkönyvekbe írt bejegyzései. Végül, a negyedik részben kap helyet a Ferenczy-bibliográfia, mely rendkívül részletes, alapos és egyedülálló az érdeklődő olvasó, kutató számára. A kötetet névmutató és a mellékletek zárják, melyek közt megtalálhatók képek, fényképek, iratok, sőt kották és egy kihajtható családfa is.

A könyvet végigolvasva kiderül, milyen alapos munkát végzett a kötet írója, aki hihetetlen szívóssággal ment utána minden nyomnak, hogy egy hiánypótló munkát hozzon létre, ennek érdekében összeszedett minden adatot, pontosította a korábbi kutatók tévedéseit, egy tisztább, pontosabb, árnyaltabb képet adva az utókornak Ferenczy Teréz költőnőről.

(Magánkiadás, Szécsény, 2008)